
Óriásnünüke

Meloe cicatricosus LEACH, 1815

Pompás nünüke

Meloe variegatus DONOVAN, 1793

Védelmi kategória: Egyik faj sem szerepel a Természetvédelmi Világszövetség (IUCN) által felállított, a veszélyeztetett fajokat tartalmazó listán. Magyarországon 2012 óta mindkét faj *védett*, a pompás nünüke pénzben kifejezett értéke 50 000 Ft, az óriásnünükéé pedig 10 000 Ft.

A fajok életvitele: A testes, esetlen mozgású bogarakat népiesen Isten tehénkéinek is hívják. Nünüke szavunk az azonos jelentésű Isten ünükéje (Isten tehénkéje, borjacsájája) szókapcsolatból származik. Az ünüke a tehén jelentésű *ünő* főnév kicsinyítő képzős alakja, ebből formálódott a nünüke a nyelv gyúródeszkáján. A nünükék szárnyfedői szétálló, lekerekítettek és rövidek, ezért potrohuk nagy része kilóg alóla. A hímek és a nőstények testmérete jelentősen eltér, a nőstények általában sokkal nagyobbak. Peterakás előtt potrohuk megnyúlik, olykor bizarr méreteket ölt. A nünükéknek nincs hártás szárnyuk, ezért röpképtelenek. Az óriásnünüke a legnagyobb termetű hazai nünükefaj, testhossza 16–45 mm (olykor még nagyobb), színe fekete, némi kékes-lilás csillogással. A hátrafelé erősen kiszélesedő fej sűrűn és mélyen pontozott, kissé szélesebb, mint a szögletes, trapéz alakú előtor. Az előtor felszíne szintén sűrűn és mélyen pontozott, közepén keskeny bemélyedés húzódik. A szárnyfedők felülete a szabálytalan, enyhén domború kiemelkedések miatt ripacsos. A potroh felszíne a fejhez és a torhoz képest sokkal simább és matt. A 11–38 mm nagyságú pompás nünüke az egyik legszebb, legszínpompásabb bogárfajunk. Alapszíne felül tompán bronzos vagy zöldes, míg a potrohszelvények közepét egymásól elhatárolt, élénk kékeszöld-világoszöld, illetve rézvörös-bíboros mezőből álló foltok díszítik. A hasoldal kékes fémfényű. Színezet tekintetében két egyforma példány aligha lehet találni, erre utal a tudományos fajnév (*variegatus*) is. A nünükék március elejétől május végéig, június elejéig rajzanak. A megzavart példányok többnyire holtnak tettetik magukat, ugyanakkor térdízületeikből sárgás színű, olajos váladékcseppeket bocsátanak ki.

A pompás nünüke egyik legszínpompásabb bogarunk, melynek árnyalatait nem pigmentek kölcsönzik, hanem a fényinterferencia eredménye (© Bérces Sándor)

A nünükéket is magában foglaló bogárcsalád magyar nevét – hólyaghúzó bogarak – a váladékuk miatt kapta. E bőrirritáló és hólyagképző (régiesen -húzó) hatású váladék egyébként rendkívül mérgező az ember számára a kantaridin nevű vegyület miatt. A nünükék nemcsak mérgező testnedvük, hanem egyedi szaporodásuk miatt is különleges helyet foglalnak el a bogarak között. A lerakott, akár több ezer petéből apró, 2 mm nagyságú, háromkarmú lárvák kelnek ki, melyek a hozzájuk legközelebb eső virágra másznak, és türelmesen kivárják, amíg egy vadméh érkezik a virágra. Ekkor annak sűrű szőrzetében kapaszkodva a föld alatti fészkekbe vitetik magukat, ahol a kaptárban a méh frissen lerakott tojásaival táplálkoznak. Egy idő után levedlik bőrüket, és egy másik, jóval kevésbé mozgékony, pajorszerű lárvafarmává alakulnak. Ez a lárv a méhek által felhalmozott nektárral táplálkozik, majd többszöri vedlés után egy csökevényes lábú alakká válik már a fészken kívül, a talajban. Ez a mozdulatlan alak, az álbáb telel át, és belőle lesz a valódi báb tavasszal, melyből a bogarak kikelnek. Ezt a bonyolult folyamatot túlfejlődésnek nevezik. A nünükék a nap-sütötte, köves, füves hegyoldalakat, réteket, löszös partokat kedvelik, ahol sok vadméh fészkel. Hazánkban mindkét faj elsősorban az Alföld és a dombvidékek lakója, az imágó lágyszárú növények leveleivel és virágzataival táplálkozik. Leggyakrabban magányosan élő vadméheken élőködnek, mint pl. a bundásméhek.

A nünükék testalkata jellegzetes, más bogarakkal összetéveszthetetlen, a pontos faji meghatározás viszont nem mindig egyszerű, így az óriásnünüke esetében sem (© Bérces Sándor)

Elterjedés és állománynagyság: A két nünükéfaj Európában és Ázsiában is megtalálható. Míg az inkább melegkedvelő óriásnünüke kelet felé a Kaukázus vidékéig, illetve Közép-Ázsiáig terjedt el, a pompás nünüke Oroszország keleti részében is előfordul, azonban mindenütt lokális, ritka és szórványos faj. Mindkét faj elterjedésének északi határa Fehéroroszország, délen a mediterrán térség. Hazánkban e két nünükének a síkság és a dombvidék füves területeiről vannak előfordulási adatai. A két faj közül a pompás nünüke sokkal ritkább, erősebb populációi jelenleg csak az ország délkeleti részében élnek. Mindkét fajra jellemző, hogy előfordulási helyeiken lokálisan gyakoriak is lehetnek: négyzetméterenként akár több példányt is megfigyelhetünk, amint a friss zöld növényeket legelik, illetve párosodnak.

Veszélyeztető tényezők: A legfontosabb veszélyeztető tényező élőhelyének átalakulása, a cserjésedés, a legeltetés hiánya és a löszterületek intenzív mezőgazdasági termelésbe vonása. Komplex fejlődésmenete miatt csak ott maradnak fenn, ahol gazdafajaik, a bundásméhek nagy számban tenyésznek. A méheket érzékenyen érintő rovarirtó szerek elterjedése és a bundásméhek által kedvelt nyílt, könnyen felmelegedő fészkelőhelyek csökkenése a nünükéfajok számának csökkenését vonja maga után.

A megőrzés érdekében szükséges és ajánlott tevékenységek: Előnyös számára a legeltetés, akár az alkalmankénti túllegeltetés is, azonban a féreghajtó szereket (pl. ivermectin) nagyon körültekintően szabad csak használni, mivel azok a legelőre kijutva súlyosan károsítják a rovarvilágot. A féreghajtó szeres kezelést a kihajtás előtt legalább hat héttel korábban kell elvégezni ahhoz, hogy az állatok annak hatóanyagait a legelőn már ne tudják üríteni.

Ajánlott irodalom: DANYIK & DELI 2012, MERKL 2003, MERKL & VIG 2009

BÉRCES SÁNDOR & SZÉL GYÖZŐ